

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

"Lejonet och Kronan" - utställning och upplevelse
Bergström, Eva

Fornvännen 1990(85), s. 133-135

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1990_133b

Ingår i: samla.raa.se

Kongresser och utställningar

Östergötlands länsmuseum åter invigt

I juni 1939 invigdes Östergötlands och Linköpings stads museum, som det då hette. Byggnaden, ritad av arkitekterna Nils Ahrbom och Helge Zimdahl, är stilrent funktionalistisk och har en framsynt lösning av de särskilda problem ett länsmuseum med sina mångfasetterade samlingar ställer. Man kan också hålla i minnet att byggnaden är årsbarn med Historiska museets byggnad i Stockholm, ritad av Scherman och Romare, och omarbetad i samarbete med Sigurd Curman. Museilösningar bör ha varit ett diskussionsämne arkitekter emellan vid slutet av 1930-talet.

I början av december 1989 kunde man åter inviga museet i Linköping efter en efterlängtat till- och ombyggnad – personalen är nu mångdubbelt större och samlingarna och utställningarna ställer andra krav än för femtio år sedan. Tillbyggnaden ansluter sig fint till såväl de äldre museibygnaderna som till Linköpings för några år sedan invigda kongress- och konserthus. Man har fått ett stort och flexibelt rum för tillfälliga utställningar och plats för nya tjänsterum i två våningar, magasin etc. Man vill verkligen gratulera personalen till det "lyft" de nya lokalerna måste upplevas som.

Invigningen skedde med utställningen *Östergyllen – konst och kultur i Östergötland under 10 000 år*, som också den var en stor satsning, där museets stora samlingsområde kom till uttryck: förhistorisk arkeologi och medeltidsarkeologi, kyrklig konst, allmogekultur, högreståndskultur, äldre och modern konst och

konsthantverk, fotografi, dräkt och textilier. Ett mål skall ha varit att alla länets kommuner skulle vara representerade i utställningen, något som jag inte kontrollerade (musealt tänker man ju dessutom snarare i kyrksocknar), men man förmedlar tydligt bilden av Östergötlands stora betydelse genom århundradena, bl. a. genom att man både från museerna i länet och från centralmuseerna i Stockholm samt från kyrkor och privatsamlingar lånat in enastående och unika ting – mycket kom givetvis också från de egna samlingarna. Det var alltså idel föremål av högsta dignitet som visades: den heliga Birgittas egenhändiga manuskript, biskop Brasks matordning, den oerhört rika guldsporten från Erikstorp, nattvardskalken från Vreta kloster etc.

Den katalog som gjorts till utställningen utgörs av museets årsbok; genom detta garanteras spridning till institutioner och bibliotek landet över, något som ofta klickar när det gäller kataloger. I korta uppsatser beskrivs och avbildas – många i högklassiga färgbilder – ett fyrtiotal av de intressantaste av utställningens 202 föremål. De flesta är skrivna av museets egna tjänstemän, men några gästskribenter finns också. Samtliga föremål finns kortfattat beskrivna – många också avbildade – i en katalogdel i slutet av volymen.

Även om utställningens ämne är minst sagt vidsträckt ger katalogen en tilltalande översikt över östgötsk kultur från mesolitikum till i dag.

Göran Tegnér

"Lejonet och Kronan" – utställning och upplevelse

Under tiden 14 juni till 13 augusti 1989 visades i Göteborg utställningen *Lejonet och Kronan. Stormaktstidens Göteborg*. Detta var en för Göteborgs museer gemensam produktion, dock med särskild förankring hos dess histo-

riska museum, vars chef Henric Ahnlund svarade för idé och synopsis. En projektledningsgrupp bestod av Mona Lorentzson, Jan Eric Sjöberg och Mats Sjölin. Åtskilliga bidrag, både i form av föremål och erfarenheter, hade

lämnats av andra museer. Utställningen drevs fram under en för ambitionsnivån osedvanligt kort tid, ungefär ett halvår, och med stöd av generös budget från kommunen.

Produkten kallades "upplevelseutställning" och vände sig till hela familjen, både göteborgare och turister. Vilka förutsättningar har en utställning med detta tema och visad under semester tid att bli en angelägenhet? Publik-tillströmningen till exempelvis de tematiska sommarutställningarna på Läckö slott visar ett tydligt intresse för denna form av semesteraktivitet. Det enorma intresse, som häromåret mötte den till Göteborg inlånade utställningen "Kring Sidenvägen", visade klart, vad en spännande titel och en skickligt genomförd kampanj kan åstadkomma.

Om temat "Stormaktstidens Göteborg" vädjar både till ett allmänt växande historieintresse och en lite svårgripbar göteborgschauvinism, garanterar inte detta publik-tillströmning i nivå med de satsningar som gjorts. Allmänhetens intresse måste stimuleras genom engagerande information. Till sådan kan räknas den färgfolder, som gavs ut, flerspråkig och i god samklang med utställningens form. Det nummer av "Historiska Nyheter" som helt ägnades utställningen, innehöll välskrivna bidrag kring utställningens tema och var en god förhandsorientering tillsammans med en liten bok med utdrag ur klassiska historieverk kring Göteborg. Affischens strama form förmådde dock, enligt min uppfattning, knappast stimulera intresse, i stadslivet märktes den knappast.

Som utställningslokal hade "Svenska Mäs-san" valts - belägen nära barnfamiljernas eldorado, Lisebergs nöjesfält, fick utställningen därmed både konkurrens och dragkraft. Mäs-sans för utställningar professionellt ordnade lokaler var perfekta även för den historiska produktionens ändamål och form kunde fritt fogas efter innehåll.

Utställningens uttrycksmedel var nästan oändligt varierade: originalföremål av olika slag, rekonstruktioner, sammanhållna miljöer, modeller av människor och landskap, bildspel, teater och musik samt ljudkulisser. Flerspråkiga guider i tidstroga dräkter berättade och demonstrerade. De kompenserade

därmed väl frånvaron av sedvanlig utställningskatalog.

Även om utställningens form kunde ge ett något rapsodiskt intryck, urskildes klart en stomme av teman: Det historiskt kända maktspelet kring älvmyningen från medeltid till nyare tid, den maktpolitiska bakgrunden till staden Göteborg, även framställd som förklaring till dess utformning. Organisation och funktion hos samhällsbärande element, såsom stadsstyrelse, rättsväsende, kyrklig organisation, familjeliv, undervisning, försörjning, hantverk och skräväsén, militär organisation och sjöfart. Ett idéhistoriskt avsnitt behandlade stormaktstidens världsbild, förhållandet mellan Gud och människa, den framväxande naturvetenskapen och antikens världsbild i förhållande till kyrklig dogm. Ur ekologisk synvinkel behandlades den framväxande staden i förhållande till omgivningarna, förändringar i flora och fauna.

Dessa teman konkretiserades genom föremål, rekonstruktioner och miljöer. Fynd från utgrävningar visades som fördjupad relief till de historiska källornas vittnesbörd. En rekonstruktion av "det borgerliga hemmet" visades bredvid "den läkekunniga änkans" enkla bostad. Rättsväsendets förhörsinstrument och fängelsehåla visades mot galgbackens kontur. Repslagarbana, tunnbinderi och svarvstol var uppställda i full tillgänglighet, råvara, produkt och avfall fanns intill. Ett tryckeri visades i funktion. Modeller av halvfärdiga skepp demonstrerade varvsteknik och detaljerade redogörelser fanns för skeppsbyggeriets enorma råvarubehov.

Konkretisering skedde även genom presentation av betydelsefulla personer, såsom donatorn till Göteborgs första gymnasium Margareta Hvitfelt, kaparen med kungligt uppdrag Lars Gatenhielm, botanikern Olof Bromelius. Att staden tillkommit på kungligt initiativ markerades genom Gustav II Adolfs magnifika gestalt redan i entrén. Drottning Kristinas svårgripbara roll och personlighet behandlades mot bakgrund av stormaktstidens världsbild och med anledning av de dramatiska händelserna kring Karl X Gustavs död i staden kunde praktfulla regalier visas. Vapen och befästningssystem konkretiserade tidens ständi-

ga krig och Göteborgs strategiskt viktiga roll för riket. Nils Forsbergs vid sekelskiftet gjorda idealiserande målning av Gustav II Adolf inför slaget vid Lützen antydde perspektivförskjutningar genom tiden.

"Stora Torget", där bodar fanns för inköp och förfriskningar, utgjorde en naturlig samlings- och vilopunkt. På torget fanns en galge, rekvisita i teaterpjäsen "Tegelbruksmorden", uppförd av "ett kringresande gycklarsällskap". Om utställningen i sin helhet syftade till närhet och inlevelse, drevs detta till sin spets vid utställningspublikens omedvetna medagerande som publik till dramat. För ett kort ögonblick upphävdes gränserna mellan roller.

Intrycken var många i denna upplevelsefulla utställning. Som inledningsvis nämndes var produktionstiden mycket kort. Tidspresen hämmade dock inte produktionen utan föreföll snarare till fördel. Utformningen kom i högsta grad att präglas av "gosselyne, hoppfull håg och fantasi", en berättarglädje, som ovillkorligen drog besökarna med. Göteborgs museer har skapat en verklig upplevelse, skada dock att utställningens i Göteborg tillmätta tid blev så kort. Nog borde den ha funnits tillgänglig längre tid och därmed för flera i sin egen stad.

Eva Bergström

Statens historiska museum

The work of Angels – Masterpieces of Celtic Metalwork, 6th–9th centuries A.D.

De två kanske mest beundrade keltiska metallarbetena från perioden 500–900 e. Kr., har under senare årtionden varit "Tara-broschen" och "Ardagh-kalken". År 1980 påträffades emellertid en skatt av kyrkliga föremål vid ett gammalt kloster i Derrynaflan, Co Tipperary på Irland. Den bestod bl. a. av en 1,2 kg tung silverkalk, en silverpatén och en liturgisk sil/skopa som överträffar de båda tidigare nämnda föremålen i fråga om artisteri och ögonfägnad. Konserveringsavdelningen på British Museum arbetade med fyndet och erbjöds som tack att ställa ut det. Dessa nyfunna föremål utgör kärnan av en utställning med ovanstående rubrik på British Museum i London. Den stänger där den 29 april 1990 och fortsätter sedan till The National Museum of Ireland i Dublin och The National Museums of Scotland i Edinburgh där den avslutas i januari 1991.

Detta är den största samling av keltisk konst som någonsin visats i Storbritannien. Det rör sig om ca 250 mästerverk av guld, silver och koppar, som representerar den keltiska konstens blomstring mellan 500–900 e. Kr., dvs. den tid som i Västeuropa ibland har kallats för "The Dark Ages" och som beskrivits som en tid

av makalös barbarism. Okända keltiska hantverkare framställde då på Irland och i de keltiska områdena i England så obegripligt vackra och intrikata arbeten att de under 1100-talet beskrevs såsom änglars och ej människors verk. Konstnärerna hade påverkats av den anglo-sachsiska och frankiska konsten och dess förkärlek för mångfärgade inläggningar och djurornamentik. Från Medelhavsområdet hade man lärt känna den kristna ikonografin och likaså den nya typen av metallföremål som ingick i det kyrkliga ceremonielet. Förutom alla föremål som kommer från Storbritannien och Irland är 14 av de totalt 231 utställningsnumren funna i Norden. Historisk Museum, Universitetet i Bergen har bidragit med fyra, Universitetets Oldsaksamling i Oslo med sex, Nationalmuseet i Köpenhamn med två och Statens historiska museum i Stockholm med två, nämligen kräkkan från Helgö och bronshinken från Birka som båda anses vara tillverkade på Irland. Ett antal föremål har också kommit från museer i Italien och Frankrike och sammanlagt har 21 museer bidragit.

I utställningen finner man delar av den märkliga silverskatt på 28 dekorerade föremål som påträffades 1958 i en kyrkoruin på S:t